

Motion till riksdagen

1985/86:Jo239

Åke Wictorsson m. fl. (s)

Livsmedelspolitiken

Vårt lands ekonomi och välfärd har sin grund i ett starkt exportorienterat näringsliv med god internationell konkurrenskraft. Den ekonomiska politiken har under senare år kraftfullt utformats för att behålla och utveckla denna inriktning, samtidigt som arbetslösheten hållits ner på en internationellt unikt låg nivå. Betydande framgångar har nåtts och politiken måste nu fullföljas för att vi skall få balans i våra ekonomiska relationer med omvärlden.

Vårt näringsliv genomgår, som en följd av detta, en snabb omställning från råvaruproduktion och industritillverkning till en kunskapsintensiv industri med snabb datorisering och automatisering och växande tjänste- och servicesektorer. Detta får betydande konsekvenser för arbete och bosättning i vårt land. Tidigare industri- och bruksbygder förlorar arbetsmöjligheter i snabb takt samtidigt som nya tillväxtcentra uppstår, framför allt i de orter dit den högre — särskilt den tekniska utbildningen — är förlagd.

Följderna av denna utveckling blir för stora delar av vårt land att arbetstillfällen försvinner, och att människorna flyttar dit arbetsmöjligheterna finns. Därför hotas stora områden av vårt land av befolkningsminskning och sänkt servicenivå, samtidigt som arbetskraft, som inte uppfyller kraven i de nya näringarna, slås ut, hänvisas till beredskapsarbeten, förtidspensioneringar eller helt enkelt sjunker ner i passiv uppgivenhet. Ett exempel på denna utveckling är den växande s. k. restarbetslösheten, som finns i olika regioner i vårt land, inte minst i storstadsregionerna. Oavsett var denna restarbetslöshet finns bör den naturligtvis bekämpas. För att detta skall kunna ske måste vi använda olika politiska åtgärder. Vi kan inte acceptera en utveckling som innebär, att en majoritet av befolkningen i våra expanderande tätorter får det allt bättre samtidigt som landsdelar och växande grupper av utanförstående människor hänvisas till passiv försörjning via olika samhälleliga försäkringsinrättningar även om dessa behövs till dess att arbeten kan erbjudas. Vi måste hävda arbetslinjen i sysselsättningspolitiken. Det är också oacceptabelt att betydande delar av vårt land hotas av avflyttning och utglesning. Vi måste hävda varje människas rätt till arbete och så långt detta är möjligt, slå vakt om arbetsmöjligheterna över hela vårt land.

En nyckelroll i en sådan politik spelar de näringar som hör glesbygden till: jord- och skogsbruk, trädgårdsnäring, fiske, renskötsel, turism, men också den förädlingsindustri som bygger på dessa näringar. En faktor som hittills är ganska obeaktad men som därutöver spelar en stor roll och i framtiden kommer att spela en ännu större roll är kommunikationsutveck-

lingen i vid bemärkelse. Nya möjligheter skapas via utbyggnad av tele- och datanäten, samtidigt som människor i allt större utsträckning eftersträvar de livskvaliteter som premierar hälsa och en god miljö.

En regionalpolitik som bygger på och tar till vara förutsättningarna i dessa verkamheter, beakta möjliga kombinationer och nya utvecklingsmöjligheter är både önskvärd och nödvändig som ett komplement till en ekonomisk politik, syftande till en stark ekonomisk tillväxt. Medvetandet om detta har funnits en längre tid, inte minst inom de berörda glesbygdsområdena. Svårigheterna ligger i att den statliga politiken och administrationen är så starkt specialiserad på olika sektorer: jordbrukspolitiken har sina målsättningar och regler och en byråkrati organiserad i lantbruksnämnder och lantbruksstyrelse, skogen sin i skogsvårdsstyrelser och skogsstyrelsen, fisket sin i fiskenämden och fiskeristyrelsen, turismen sina osv. På länsnivå eftersträvas en samordning via länsstyrelserna men den blir i betydande utsträckning ineffektiv, därför att sektorsindelningen på nytt är tillbaka på central verksnivå, medan på departementsnivå i viss utsträckning en samordning sker i jordbruksdepartementet, men även här finns betydande sektorstendenser genom att ansvaret för regionalpolitiken ligger på industridepartementet, arbetsmarknadspolitiken på arbetsmarknadsdepartementet, utbildningspolitiken på utbildningsdepartementet, miljöpolitiken i statsministerns kansli etc.

En medveten strategi på detta område förutsätter därför både förändringar i politiken inom olika sektorer liksom organisatoriska förändringar som beaktar möjligheterna till samspel. I betydande utsträckning handlar det om att samla resurserna inom alla områden för att nå det övergripande målet, en bättre regional balans i den ekonomiska tillväxtens samhälle.

En nyckelroll i detta sammanhang spelar livsmedelspolitiken i vid bemärkelse. Jordbrukets utveckling liksom förädlingsindustrin är grundad på detta. Den ger grunden för arbete och utkomst i olika bygder, bidrar till naturvård och ett öppet landskap. Men den är också grunden för andra sektors verksamhet. Ett uthålligt skogsbruk förutsätter exempelvis att det finns arbetskraft tillgänglig i olika delar av glesbygden. Därför måste förutsättningar för ett sådant bygga på att kombinationer är möjliga när det gäller arbete och bosättning.

Livsmedelspolitiken har som övergripande mål att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning till rimliga priser och med hygglig utkomst för näringens utövare. Detta har lett fram till en jordbrukspolitik som är relativt fast utformad sedan åtskilliga decennier och som omfattar jordbrukets utveckling i dess helhet. Politiken har varit lyckosam på det sättet att vi numera har en jordbruksproduktion som väl motsvarar våra behov och som på område efter område ger en betydande överskottsproduktion som orsakar jordbrukarna och samhället förluster genom att den, i den mån den över huvud taget kan säljas, får säljas på världsmarknaden till priser som vida understiger produktionskostnaderna i vårt land. Av regionalpolitiska skäl har i huvudsak av statsmedel byggts upp ett s. k. Norrlandsstöd, som varit en förutsättning för jordbrukets överlevnad i Norrland. I dag kan vi dock konstatera att de åtgärder som vidtagits inte är tillräckliga. Det sker i dag en snabb utslagning av jordbruket i Norrland.

Problemet med vår jordbrukspolitik är att lantbrukarna, som egna företagare, helt självklart och riktigt eftersträvar att nå maximal vinst genom ökad produktion, samtidigt som den svenska marknaden inte helt kan konsumera denna produktion. Överskottet uppkommer i huvudsak inom de specialiserade och högt utvecklade jordbruksföretagen på södra Sveriges slättbygder, medan de stora glesbygderna i norr inte klarar att försörja befolkningen inom sina egna områden. En konsekvent jordbrukspolitik försvåras också i hög grad av att förhållanden är så varierande för de olika jordbrukarna beroende på läge, jordmån, produktionsinriktning, storlek, förvärvstidpunkt, kombinationssysselsättningar för maskiner och brukare. Det går inte längre att tala om ett enhetligt bondebegrepp. Den traditionella bonden har i betydande utsträckning ersatts av lantbruksföretagare som med hjälp av prognoser, maskiner, kemikalier driver sitt företag och där en betydande del av inkomsten hämtas från andra verksamheter än jordbruket. Investeringsbeloppen är höga och därför kämpar — i varje fall de relativt nyetablerade företagen — med betydande finansieringsproblem.

Tiden bör nu vara mogen att med utgångspunkt i dessa förändrade förhållanden formulera en politik för svenskt jordbruk, som tar hänsyn till dessa förutsättningar. Detta kräver vissa radikala förändringar i den jordbrukspolitik som bedrivits i decennier och som har sina rötter i en tid, då målet för jordbrukspolitiken var att ge en dräglig utkomst för en brukare av ett familj jordbruk på 20 ha.

Utgångspunkten för en sådan förändring bör vara att skapa så goda förutsättningar som möjligt för lantbruksföretagen, så att de på den svenska marknaden kan utvecklas rationellt och leverera de produkter som konsumenterna behöver. Samtidigt måste det ges förutsättningar för företagen att de på de områden där de inte kan erhålla sysselsättning inom det egentliga jordbruket, får möjlighet att komplettera verksamheten med andra sysselsättningar. Jordbrukspolitiken bör med denna utgångspunkt förändras så att den blir ett stöd för att skapa livskraftiga lantbruksföretag.

Utgångspunkten för en sådan politik skall vara att försörjningen av den svenska marknaden med livsmedel liksom nu skall vara en uppgift för svenskt jordbruk. Ur företagens liksom ur konsumenternas synpunkt är det dock nödvändigt att skapa ett system som undviker en stor överskottsproduktion, som måste säljas till förlustpriser. Samtidigt måste företagen erhålla en viss trygghet och säkerhet i sin planering, så att i denna kan beaktas skördevariationer etc.

Detta borde kunna vinnas i ett nytt system som har den inriktningen att staten/samhället från lantbruket beställer de kvantiteter som årligen skall levereras. De kvantiteter som kontrakteras på detta sätt, garanteras av staten till priser som överenskommits i förhandlingar mellan parterna på ungefär samma sätt som i dag. Kontrakten förs sedan ner på de enskilda företagens nivå. Kontrakten blir sedan den grund på vilken lantbruksföretagen skall utveckla sin verksamhet. Det bör vara möjligt i ett sådant system att skapa underlag för en rullande, långsiktig planering för lantbruksföretaget. I den mån de kontrakterade leveranserna inte tar i anspråk de produktionsresurser företagen har i fråga har när det gäller areal, maskiner, arbetskraft etc., blir det upp till resp. företagare att utnyttja dessa på bästa sätt för

produktion av alternativa grödor och/eller utförande av andra arbeten. Den avgörande fördelen med ett sådant system skulle vara att den enskilde företagaren på betydligt tidigare stadium än nu vet, vad han kommer att få in för jordbruksdriften och därmed få en helt annan möjlighet än i dag att skaffa sig underlag för de kompletterande verksamheter som erfordras för att ersätta de arbetsinsatser som i dag läggs ner på att producera överskottsprodukter. Det bör vara möjligt att genomföra en omläggning på detta sätt med bevarad och förstärkt produktivitet samtidigt som samhällets garantier endast omfattar den kontrakterade volymen. Denna bör omfatta den försörjningsberedskap som vi är beredda att av andra skäl fastlägga för landet. Avsättningen inom Sverige bör alltså vara fortsättningsvis garanterad det svenska lantbruket.

I de delar av vårt land — framför allt Värmlands-Dal, Bergslagen och Norrland — där det av regionalpolitiska skäl är nödvändigt att bibehålla dagens jordbruksproduktion och helst utöka den, måste betraktelsesättet bli ett annat. Där bör samhället gå in och garantera hela jordbruksproduktionen. Därmed blir jordbruksproduktionen i dessa bygder en basresurs i regionalpolitiken. Vid uppgörelserna med jordbruket i stort läggs denna produktion i botten för de leveranser som kontrakteras. För jordbruket i dess helhet innebär detta ett gynnsammare läge för "glesbygdjordbruket", vilket är nödvändigt av hänsyn till de övergripande regionalpolitiska skäl som redovisats inledningsvis.

I en sådan politik måste också ingå att med olika medel stimulera en ökad och diversifierad produktion inom dessa områden. I den mån dessa insatser inte kan bäras av livsmedelspriserna bör de liksom nu belasta statsbudgeten. I sammanhanget bör undersökas om det inte är möjligt att i viss utsträckning låta stödet utgå i form av arealbidrag.

Det är viktigt att konsumenternas ökade krav på kvalitet på livsmedelsprodukterna tas till vara och snabbt får genomslag i jordbruksproduktionen, liksom den förädlingsindustri som bygger på denna. Likaså bör alla möjligheter till nya tillverkningar tas till vara. Det finns anledning att räkna med att konsumenterna i allt större utsträckning efterfrågar färdigberedda livsmedel. Detta bör ge underlag till lokala produktioner, där traditioner och lokal kultur får möjlighet till genomslag. Kombinationer mellan livsmedelsproduktion för försäljning och andra verksamheter, exempelvis äldreservice, skolbarnsbespisning, turistverksamhet etc. bör tas till vara. Det är viktigt att dessa möjligheter utnyttjas för att utveckla livsmedelsproduktionen i de norra delarna av landet.

Den högre utbildningen spelar en viktig roll för att dels ge erforderlig kompetens men också för att skapa en kreativ miljö med positiva effekter på samhällsutvecklingen i stort. Därför bör alla möjligheter tas till vara att till våra glesbygdsområden lokalisera sådan utbildning som i första hand avser de areella näringarna, där det finns naturliga förutsättningar för produktion och där de nya tankegångarna om livsmedelsproduktion, livsmedelskvalitet kan tas till vara. Naturliga utgångspunkter i en sådan politik är högskolorna och universiteten inom de aktuella områdena, men också de andra institutionerna som finns inom området och som sysslar med forskning och utbildning, Rörebäcksdalen, IUC i Skellefteå etc. En samverkan

mellan högskolorna och det förändringsarbete som pågår i flera kommuner inom det aktuella området bör utvecklas.

En ökad satsning på livsmedelsproduktion i vid bemärkelse, som en del i en offensiv regionalpolitik, förutsätter vidare organisatoriska förändringar. Delar av lantbruksadministrationen bör omorienteras för att kunna spela en aktivare roll i detta arbete. Samtidigt är det viktigt att verksamheten förankras lokalt och att samband skapas med övriga samhällsaktiviteter när det gäller att skapa nya jobb: arbetsmarknadsorganisationen, utvecklingsfonderna, Norrlandsfonden m. fl. Den lokala förankringen av detta arbete är utomordentligt viktigt. Därför bör kommunerna på ett helt annat sätt engageras i arbetet. Varje kommun bör ha resurser i form av personal och förtroendemannaorganisation, som kan leda och utveckla denna verksamhet på lokal nivå. I det arbetet bör samarbete sökas med organisationslivet, inte minst de fackliga organisationerna.

Kostnaderna för en omorientering av livsmedelspolitiken efter dessa grunder finns redan i dag i olika delar av samhällets verksamhet. I varje fall gäller detta om hänsyn tas till de totala kostnaderna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder och socialförsäkringssystemen. Det troliga slutresultatet är att samhällets totala kostnader blir lägre om de naturliga förutsättningarna för arbete och utkomst tas till vara inom dessa områden.

Möjligheterna att omorientera livsmedelspolitiken så att den på ett bättre sätt än i dag fyller sin roll i regionalpolitiken så som skisserats i motionen bör bli föremål för utredning. I utredningsarbetet bör ingå bl. a. de faktorer som tas upp i motionen, när det gäller utbildning, organisation och kostnader. En sådan utredning bör med hänsyn till behovet av åtgärder bedrivas skyndsamt och effektivt.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningar och möjligheter för att i ökad utsträckning använda livsmedelspolitiken som en regionalpolitisk resurs.

Stockholm den 27 januari 1986

Åke Wictorsson (s)

Irène Vestlund (s)

Georg Andersson (s)

Rune Johansson (s)

Magnus Persson (s)

Åsa Strömbäck-Norrman (s)

Nils Olof Gustafsson (s)